
ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНА ТЕЖЕСТ ВЪРХУ ТРУДА В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Ангел Ангелов¹

¹Университет за национално и световно стопанство –
София, България

Е-мейл: 1angelov@unwe.bg

Резюме: Трудът и генерираният от него доход са основен обект на данъчно облагане в съвременния свят. Това поставя под въпрос провежданата фискална политика с оглед осигуряване на устойчивост на пазара на труда и постигане на устойчивост в управлението на държавните бюджети. Регулирането на тежестта, която се понася от труда като фактор на производство, е от особено значение за конкурентоспособността на дадена икономика и за стимулирането на икономическите агенти. Настоящото изследване се фокусира върху анализ на данъчно-осигурителната тежест в България за периода 2007–2023 г., с цел да се проследят тенденциите в резултат на извършените промени в данъчното и осигурителното законодателство и как това рефлектира върху пазарните участници. Чрез изследването също така се цели да се направи съпоставка между бремето, което понасят икономическите агенти в България и в останалите страни-членки на ЕС.

Ключови думи: данъчно-осигурителна тежест, данъчен клин, труд, доход, България.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Ангелов, А. (2024).** Данъчно-осигурителна тежест върху труда в България и Европейския съюз. Народностопански архив, (2), с. 23-50.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2024.2.02.bg>

JEL: H20, H24, H31, J38.

* * *

Въведение

В съвременното управление на публичния сектор облагането с данъци има първостепенно значение за осигуряването на необходимия финансов ресурс за провежданата от фиска политика. Именно поради тази причина в глобален аспект правителствата на страните насочват своите усилия през последните десетилетия към намиране на подходи, способстващи в максимална степен да се разшири обхватът на данъчното облагане. Извършените реформи могат да бъдат разгледани в няколко направления. От една страна, чрез по-широка данъчна база с включване на нови обекти на облагане, а от друга страна, чрез промени в основните данъчни ставки на приложимите вече данъци. Не трябва да се забравя обаче, че правителството има за задача не само да генерира необходимия бюджетен ресурс, но също така и да не натоварва прекалено много икономическите агенти, тъй като последното може да има по-скоро негативен ефект не само върху домакинствата и бизнеса, но и върху очакваните бюджетни постъпления. Редица изследователи подробно анализират ефектите на данъчното и осигурителното бреме върху икономическите агенти и процеси (Alesina and Peroti, 1996; Гълъбов, 2000; Heady, 2003; De Naan, Sturm and Volkerink, 2003; Dolenc and Laporšek, 2010; Брусарски, 2012; Gandullia, Iacobone and Thomas, 2012; Melguizo and González-Páramo, 2013; Catalano and Pezzolla, 2015; Попова, 2015; Deskar-Škrbić, Drezgić and Šimović, 2018; Giday and Mádi, 2018; Jousten et al., 2022). Темата е изключително актуална с оглед намирането на баланс между ефективността на данъчното облагане, от една страна, и справедливостта на данъчното облагане, от друга страна. Обект на настоящото изследване е облагането на доходите от труд, а предмет на изследването – анализ на данъчно-осигурителната тежест върху труда в България и страните в ЕС.

Трудът е основен фактор на производство в рамките на националната икономика, способстващ за постигане на устойчив във времето икономически растеж. Същевременно трудът се формира и като основен обект на облагане с данъци. Много от съвременните данъчни системи биват определяни като подходящи, за които доходите от труд формират най-голяма по размер основа на облагане с данъци. Прекомерното данъчно облагане на доходите от труд може да има като резултат намаляване на стимулите и ограничаване на предлагането на труд или формиране на по-високи нива на сенчеста икономика (напр. недекларирани доходи, частично деклариране на доходи, недекларирана трудова заетост и др.). По-ниската данъчна тежест, от своя страна, може да породви обратен ефект и да доведе до стимулиране предлагането на труд, да повиши

заетостта в страната и да намали безработицата (Melguizo and González-Ráamo, 2013), но същевременно може да не доведе до очаквания резултат, свързан с необходимия по размер бюджетен приход, а това да ограничи възможностите за финансиране на публични услуги.

В резултат на споменатото по-горе, ясно проличава необходимостта от внимателно настройване на данъчните системи, така че да допринесат за осигуряването на финансов ресурс, но също така и да не повлияят неблагоприятно върху стимулите на труд, върху заетостта, а оттам и върху възможностите за постигане на икономически растеж.

Подходи за оценка на данъчно-осигурителната тежест

В изследователската практика съществуват различни подходи, чрез които да бъде измерена данъчната тежест върху трудовия доход. Най-често приложимият подход за оценка е чрез използването на пределните данъчни ставки на персоналният подоходен данък. Необходимо е да се отбележи, че този подход невинаги е най-коректен от изчислителна гледна точка, особено когато е налице прогресивност на данъчното облагане, както и когато данъчната система предлага голямо разнообразие от преференции. В подобни случаи се препоръчва използването на по-точни индикатори, като средни и имплицитни данъчни ставки, които се изчисляват като съотношение на събраните данъчни приходи към съответните формиращи данъчни бази (брутни възнаграждения, компенсация на наетите и др.). Обичайна практика е, когато се определя тежестта на данъчното облагане върху трудовия доход, към подоходния данък да се добавят и разходите за направените (социални/здравни) осигурителни вноски. Тези вноски имат задължителен характер, подобно на самия данък, в общия случай се удържат за сметка на данъчно задълженото лице и/или на неговия работодател, което допълнително обременява икономическите агенти, но за разлика от данъка дават право на определени социални/здравни права (Jousten et al., 2022). Следователно по-високата данъчно-осигурителна тежест може да има негативен ефект не само върху предлагането, но и върху търсенето на труд с оглед на това, че се явява бремене както за работника, така и за работодателя. В редица страни тежестта на осигурителните вноски е на нива дори по-високи, отколкото е тази на приложимия подоходен данък. Уравнения (1) и (2) по-долу представят начина, по който може да бъде определена средната данъчно-осигурителна ставка за работника ($ATSR_{Employee}$) и за неговия работодател ($ATSR_{Employer}$).

$$ATSR_{Employee} = \frac{PIT + SSC_{Employee}}{GW} \quad (1)$$

$$ATSR_{Employer} = \frac{SSC_{Employer}}{GW} \quad (2)$$

където: PIT е персонален данък върху трудовия доход, $SSC_{Employee}$ са осигурителни вноски за работник, $SSC_{Employer}$ са осигурителни вноски за работодател и GW е брутно трудово възнаграждение.

Като показател за данъчна тежест върху трудовия доход на национално ниво се използва и съотношението между събраните данъчни приходи от облагането на труда (трудовете доходи) и размера на brutния вътрешен продукт. Прилагането на този подход също следва да се разглежда с известна условност, тъй като не може да се твърди с висока степен на сигурност, че способства за постигане на по-голяма точност в оценката, но от друга страна, може да се ползва при извършване на сравнителен анализ между отделни данъчни системи (Angelov and Nikolova, 2021).

Чрез настоящото изследване се цели да бъде оценена данъчно-осигурителната тежест в Република България в последните 15 години, да се проследи кои са факторите, влияещи във времето върху икономическите агенти, както и да се направи съпоставка на бремето за българските работници и работодатели спрямо тези в останалите страни-членки на ЕС. Основният подход, който се използва за оценката на данъчната (и осигурителната) тежест, е чрез изчисляването на т.нар. данъчен клин (TW), както е показано в уравнение (3) по-долу:

$$TW = TLC_{Employer} - NW \quad (3)$$

$$TLC_{Employer} = GW + SSC_{Employer} \quad (4)^1$$

$$NW = GW - SSC_{Employee} - PIT \quad (5)$$

където: $TLC_{Employer}$ е общ разход на работодател за работник, $SSC_{Employee}$ са осигурителни вноски за работник, $SSC_{Employer}$ са осигурителни вноски за работодател, PIT е персонален данък върху трудовия доход, GW е брутно трудово възнаграждение и NW е нетно трудово възнаграждение.

¹ В определени случаи е възможно, дадена национална данъчна система да предвижда допълнителен данък върху заплатите, който е платим от работодателите, и по този начин се увеличава общият размер на разходите за работодателя ($TLC_{Employer}$).

Според Heady (2003) данъчният клин се доближава по своята същност до т.нар. ефективна данъчна ставка. Данъчният клин се явява разликата между това, което се формира като разход на работодателя за съответния работник (*цената на труда от гл.т. на предлагането*), и това, което работникът получава под формата на нетно възнаграждение (*цената на труда от гл.т. на търсенето*). В допълнение, данъчният клин може да се представи и като дял (%) от общия размер на разхода за труд на работодателя за отделния работник ($TW\%$), както и да се декомпозира в два отделни компонента на „относителното“ данъчно бреме:

- дял на данъчното бреме за работника ($TW_{Employee}$) под формата на платен подоходен данък и осигурителни вноски

$$TW_{Employee}(\%) = \frac{PIT + SSC_{Employee}}{GW + SSC_{Employer}} = \frac{PIT + SSC_{Employee}}{TLC_{Employer}} \quad (6)$$

- дял на данъчното бреме за работодателя ($TW_{Employer}$) под формата на платени осигурителни вноски за своя работник

$$TW_{Employer}(\%) = \frac{SSC_{Employee}}{GW + SSC_{Employer}} = \frac{SSC_{Employee}}{TLC_{Employer}} \quad (7)$$

където: PIT е персонален данък върху трудовия доход, $SSC_{Employee}$ е осигурителни вноски за работник, $SSC_{Employer}$ е осигурителни вноски за работодател, GW е брутно трудово възнаграждение и $TLC_{Employer}$ е общ разход на работодателя за работник.

По-значимото данъчно (и по-точно осигурително) бреме за работодателите може да породи както намаляване на търсенето на труд, така и опит от тяхна страна да прехвърлят индиректно тежестта върху работниците (т.нар. прехвърляне на бремето „назад“), като опитат да намалят работните им заплати, а това от своя страна може да повлияе и върху предлагането на труд. По-високото данъчно бреме за работниците, освен да ограничи предлагането на труд, може да има като резултат и опит за прехвърляне на част от бремето им към работодателя чрез изискване за по-високо възнаграждение (и по-скоро нетно възнаграждение).

Необходимо е да се отбележи, че както в уравнения (1) и (2) по-горе при изчисляването на средната данъчно-осигурителна ставка, така и в уравнения (3), (4), (5), (6) и (7) при изчисляването на данъчно-осигурителния клин са представени базисните подходи за математическа оценка. Тези подходи могат да бъдат модифицирани и допълнени с включване на определени видове облекчения, които способстват за намаляване на бремето върху работника, както и като инструмент за

справедливо преразпределение на доходи (Aktaş, 2023). Такива облекчения могат да имат различен произход, като напр. семеен статус на работника, брой членове на неговото семейство, определени социални критерии, икономически мотиви на законодателя за намаляване на бремето върху определени групи работници и др.

Данъчно-осигурителна тежест в България

Данъчната система на Република България се характеризира поначало с включване на различни видове данъци, чиито пределни данъчни ставки са сравнително по-ниски по размер спрямо приложимите ставки за същите видове данъци в другите страни–членки на ЕС. По отношение на облагането с персонален подоходен данък в България е извършена по-осезаема реформа през 2007 г., респ. от началото на 2008 г. се прилага пропорционален подоходен данък с приложима пределна данъчна ставка в размер на 10 %.

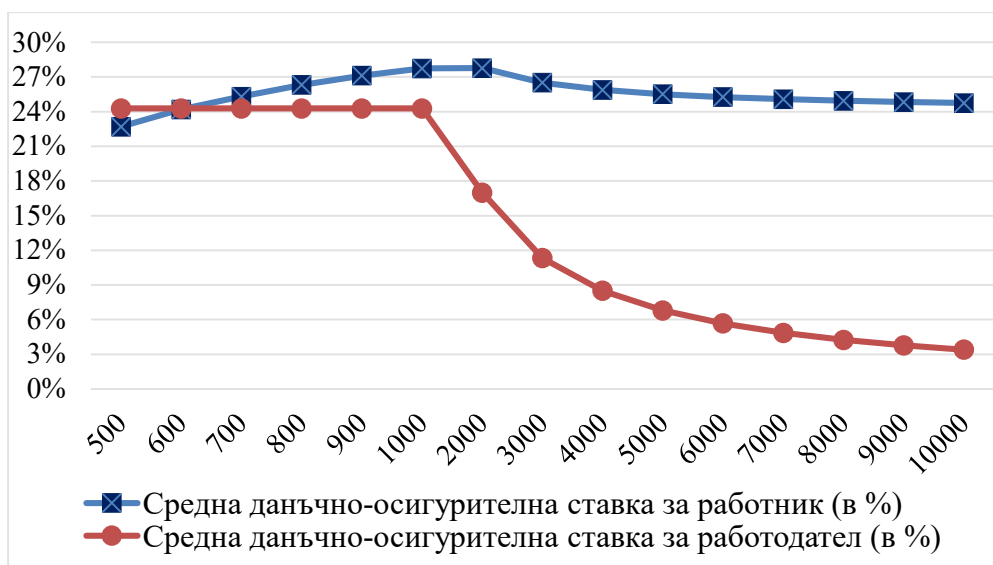
Въведеният от 2008 г. пропорционален подоходен данък заменя приложимия преди това прогресивен подоходен данък, чиято максимална пределна данъчна ставка за 2007 г. достига до 24 %, а през 90-те години на XX век и началото на XXI век достига и до далеч по-високи стойности, а именно: от 2002 г. до 2004 г. – до 29 %, за 2001 г. – до 38 %, от 1997 г. до 2000 г. – до 40 % и от 1994 г. до 1996 г. – 50 % (Закон за данък върху общия доход; Закон за облагане на доходите на физическите лица). Според Брусарски (2012) преминаването към пропорционално подоходно данъчно облагане прави така, че данъкът в България губи своите преразпределителни способности. Прогресивният данък до 2007 г. се характеризира и с друга особеност, а именно, че е налице необлагаем минимум, който допринася за значително по-ниската средна данъчна ставка за работника. От друга страна, според Стефанов (2021) по-ниската ставка от 2008 г. ограничава стимулите за укриване на доходи (респ. данъчни задължения), както и допринася за ограничаване на отлива на висококвалифицирани кадри от страната дори след като България се присъединява към ЕС. След реформите през втората половина на първото десетилетие на XXI век отпада частта с необлагаемата сума от дохода. Това впрочем е една от най-честите критики спрямо въведения пропорционален данък в България, тъй като се формира една и съща

относителна тежест както за лицата, попадащи в нискодоходните групи, така и за лицата, чиито доходи са далеч по-високи².

В периода 2005–2007 г. се наблюдава и значително намаление на осигурителната тежест за сметка на работодателите по съответните трудови правоотношения (Ангелов, 2019). Това намаление е в порядъка около 5–6 п.п. (намалението във фонд „Пенсии“ е дори по-голямо; най-вече за работодателите, но частично се компенсира с промени в останалите вноски в първия и втория стълб на пенсионноосигурителната система, в т.ч. здравните), а през следващите години, характеризиращи се в страната като кризисни в резултат на Глобалната финансова криза, осигурителната тежест върху работодателите е допълнително намалена с още близо 2 п.п. Тази тенденция се наблюдава до 2011 г., когато се извършва минимално повишение на осигурителната тежест във фонд „Пенсии“, както за сметка на работодателите, така и за работниците, а покъсно през 2017 г. отново е извършено минимално повишение (с 0,5 п.п. за всяка от страните).

На база разгледаната по-горе динамика на основните елементи, формиращи данъчно-осигурителната тежест върху труда в България, може да бъде разгледан хипотетичен пример, който да способства за по-ясното обяснение на случващото се в страната през последните години. За целта на Фигура 1 по-долу е разгледана средната данъчно-осигурителна ставка за работник и работодател през 2007 година (*последната година с прилагане на прогресивен подоходен данък*) при хипотеза за получен доход в размер, изменящ се от 500 лв. до 10 000 лв.

² При равни други условия и най-вече при допускане, че се отчита единствено ефектът на данъчното облагане, но не и този на осигурителната тежест.

Фигура 1. Средна данъчно-осигурителна ставка за работник и работодател за 2007 г. (в %)

Източник: Изчисления на автора

Пояснение: за целите на изчисленията са отразени приложимите ставки на подоходния данък (по Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ) и осигурителните вноски (по Кодекса за социално осигуряване (КСО)³), Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2007 г.(ЗБДОО)⁴ и Закона за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2007 г. (ЗБНЗОК)), както и размерът на максималния месечен осигурителен доход, определен със ЗБДОО за 2007 г.

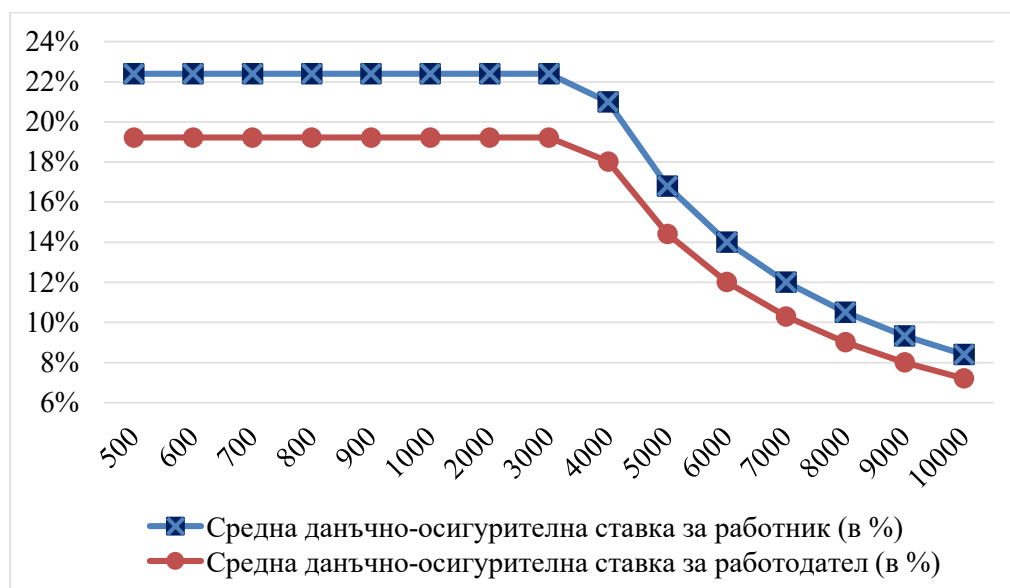
От направените изчисления е видно, че прогресивността на подоходния данък води след себе си до нарастване на тежестта върху дохода на работника (от 22,7 % до 27,8 %) с нарастване на данъчната основа. Тази тенденция се наблюдава до интервала между 1000 лв. и 2000 лв. и се дължи на факта, че през 2007 г. е налице максимален осигурителен

³ В рамките на 2007 г. е извършена промяна в осигурителната тежест, която се отнася за периода 01.10.2007-31.12.2007 г. В изчисленията са взети предвид осигурителните вноски за периода 01.01-30.09.2007 г., тъй като обхваща по-дългия от двата подпериода. Изчисленията са направени при допускане, че лицето работи в условията на трета категория труд съобразно разпоредбите на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране.

⁴ За фонд „Трудова злополука и професионална болест“ е използвана вноска в размер на 0,7 %.

доход в България в размер на 1400 лв. Отвъд този осигурителен таван данъчно-осигурителното бреме постепенно намалява както за работника (до 24,8 %), така и по-осезаемо за работодателя (до 3,4 % за най-високите доходи) и то в частта с допълнителните разходи за икономическите агенти за осигурителни вноски. Ганчев (2005) посочва, че когато става въпрос за облагане на доходите от труд в България (*в т.ч. с отразяване на осигурителните вноски*), практиката показва, че облагането дори е трудно да се нарече „плоско“ (*или пропорционално*), а напротив – то има характер по-скоро на регресивно именно поради наличието на максимален осигурителен доход. Подобни заключения могат да бъдат направени дори в годините преди въвеждането на пропорционалния данък в България, както се вижда от Фигура 1. Прогресивността се губи в определен момент, когато доходите от труд превишат осигурителния таван. Пенкова (2022) отбелязва, че по този начин се наблюдава преразпределение на доходи от по-бедната към по-богатата част от населението, а това допълнително засилва степента на неравенство в страната.

В случай че бъде приложен същият подход, но този път изчисленията са по данни за данъчно-осигурителната тежест през 2023 г., резултатите могат да бъдат проследени на Фигура 2.

Фигура 2. Средна данъчно-осигурителна ставка за работник и работодател за 2023 г. (в %)

Източник: Изчисления на автора

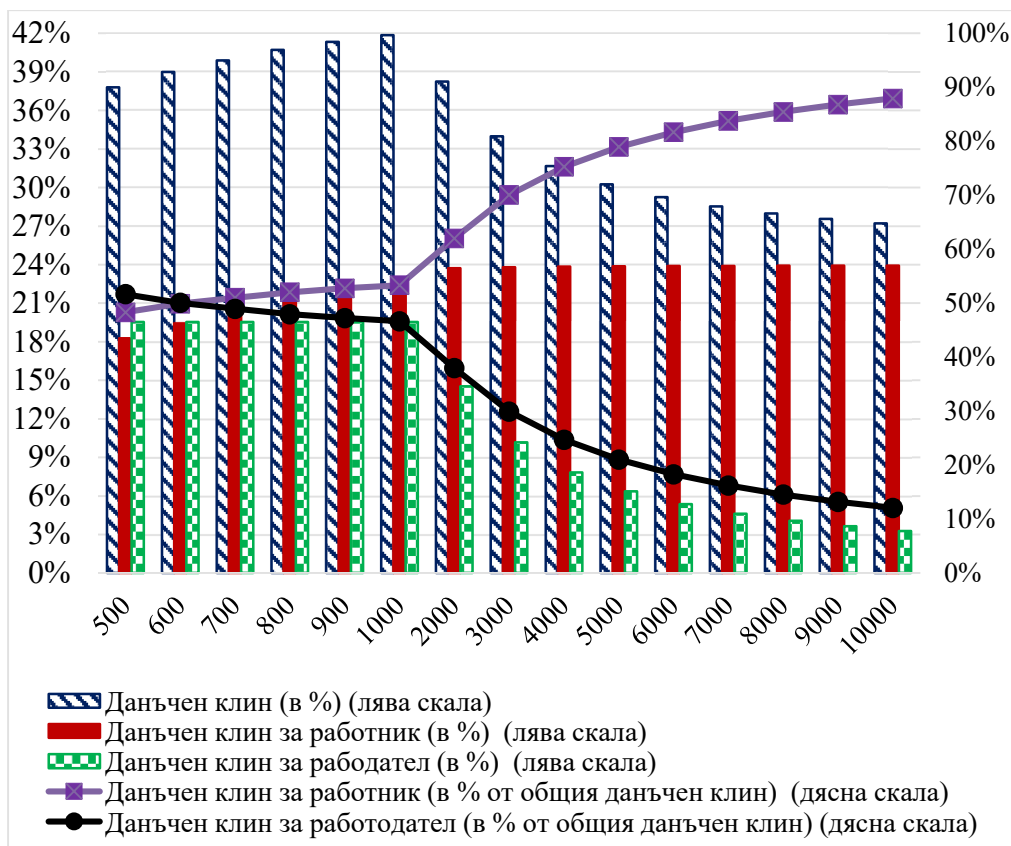
Пояснение: за целите на изчисленията са отразени приложимите ставки на подоходния данък (по ЗДДФЛ) и осигурителните вноски (по КСО, ЗБДОО за 2023 г.⁵ и ЗБНЗОК за 2023 г.⁶), както и размерът на максималния месечен осигурителен доход, определен със ЗБДОО за 2023 г.

Очевидно е, че пропорционалният данък прави така, че данъчната тежест е една и съща за всички работници, без значение на техния доход, но наличието на осигурителен таван (за 2023 г. неговият размер е 3400 лв.) допринася за това, че за работниците с по-високи доходи от 3400 лв. постепенно намалява данъчно-осигурителната им тежест. Видно от Фигури 1 и 2 е, че промяната в данъчното облагане в страната през 2008 г. способства за това да се намали най-вече бремето за хората с по-високи доходи за сметка на тези с по-ниски доходи. За лица, получаващи месечен доход от около 10 хил. лв., това намаление е близо 3 пъти. В същото време повишеният във времето максимален осигурителен доход резултира в по-висока осигурителна тежест за работодателите, когато се заплаща доход над този осигурителен таван (спрямо 2007 г.), докато за доходите, които са по-ниски от максималния осигурителен таван, тенденцията е обратната.

За да се проследи по-детайлно съвкупната данъчно-осигурителна тежест върху труда, следва да се използва споменатият вече т.нар. данъчен клин, с който да се определи делът на разхода за данъци и осигуровки за работодател и работник спрямо общия разход, който се формира за работодателя (като сума от брутното възнаграждение на работника и осигуровките за сметка на работодателя). Данните за 2007 година, посочени на Фигура 3 по-горе, показват, че първоначално размерът на съвкупната данъчно-осигурителна тежест нараства от 37,8 % до 41,9 %, като е почти поравно разпределена между работодател и работник, но отвъд осигурителния таван от 1400 лв., рязко расте делът, който се пада на работника за сметка на този на работодателя и при допускане, че съвкупната данъчно-осигурителна тежест намалява до 27,3 % за най-високия доход в хипотетичния пример.

⁵ Изчисленията са направени при допускане, че лицето работи в условията на трета категория труд съобразно разпоредбите на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране.

⁶ За фонд „Трудова злополука и професионална болест“ е използвана вноска в размер на 0,7 %.

Фигура 3. Данъчно-осигурителна тежест за 2007 г. (в %)

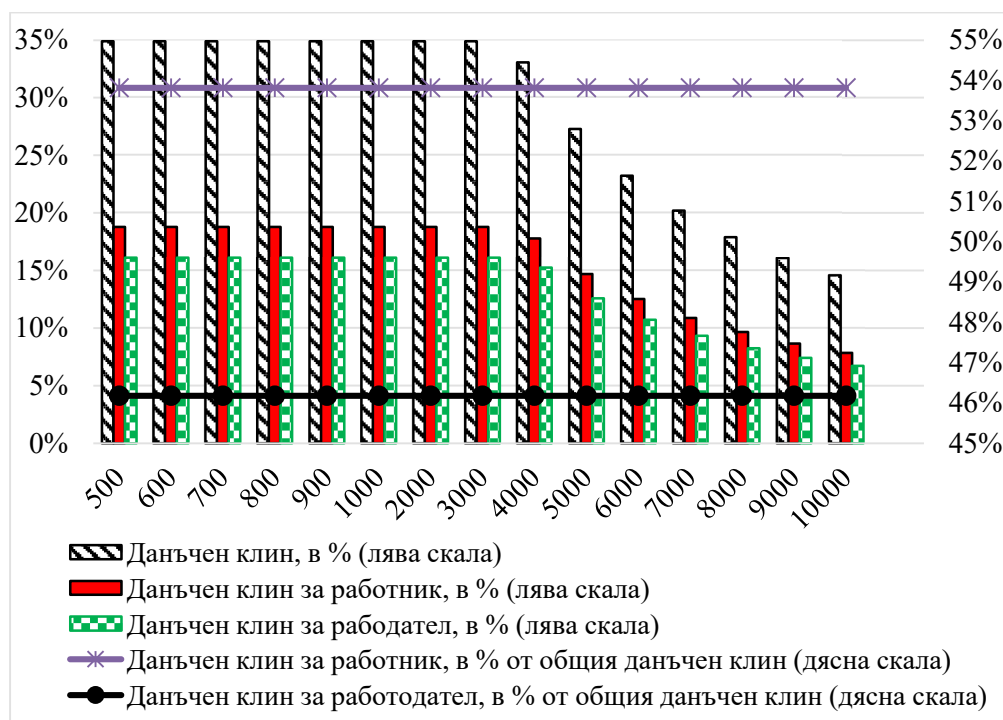
Източник: Изчисления на автора

Данъчният клин е изчислен и за аналогични по размер доходи през 2023 г., като резултатите са представени на Фигура 4 по-долу. Особено впечатление правят няколко отличителни черти, а именно:

- Съвкупната данъчно-осигурителна тежест върху труда за 2023 г. за почти всички доходи е по-ниска, отколкото за 2007 г. Единствено за доходите в размер на 3000 лв. и 4000 лв. се наблюдава обратната тенденция и това се дължи на по-високия максимален осигурителен доход през 2023 г. спрямо 2007 г., което води до по-висока осигурителна тежест за доходите над определения през 2007 г. таван, получени през 2023 г.
- Разликата между изчисления данъчен клин за 2007 г. и 2023 г. се увеличава от 2,88 п.п. (при доход от 500 лв.) до 6,95 п.п. (за доход от 1000 лв.)⁷, но при 2000 лв. тази разлика е 3,34 п.п.

⁷ С уточнение, че през 2007 година размерът на данъчния клин е по-голям спрямо 2023 г.

- При доходи в размер над максималния осигурителен доход се наблюдава значителна промяна в размера на данъчния клин, като през 2023 г. рязко намалява. Разликата между размера на данъчния клин през 2007 г. и 2023 г. за доходи над 4000 лв. се увеличава от 6,04 п.п. при изплатен доход от 5000 лв. до 12,67 п.п. при доход от 10 000 лв. Това показва значителното намаление на данъчно-осигурителната тежест през 2023 г. спрямо 2007 г. за най-високите доходи. По този начин може да се заключи, че работниците, опериращи в икономическите дейности „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, където средните равнища на трудови възнаграждения към края на 2023 г. надвишават максималния осигурителен доход, биват обременени в по-малка степен спрямо останалите работници, опериращи в други икономически дейности с по-ниски средни равнища на заплащане.

Фигура 4. Данъчно-осигурителна тежест за 2023 г. (в %)

Източник: Изчисления на автора

- За разлика от 2007 г., когато делът на данъчния клин за сметка на работодател и работник от общия размер на данъчния клин е промен-

лива величина, то през 2023 г. този дял е постоянен за всеки от икономическите агенти за всички предварително избрани размери на трудовото възнаграждение. Така, докато през 2007 г. при най-високите доходи по-голяма част от тежестта се пада на работника (и то в пъти повече спрямо тежестта за работодателя), то през 2023 г. тази разлика е няколко процентни пункта.

Разгледаните до момента данни се базират на хипотетичен пример с предварително определени размери на доходите в икономиката, като се прави съпоставяне на данъчно-осигурителната тежест за последната година с прилагане на прогресивен данък и 2023 г. като последна от изследвания период. Фокусът само върху тези две години обаче не дава добра представа за настъпилата динамика в данъчно-осигурителното бреме върху труда по отделни години (в рамките на разглеждания период) и неговото разпределение между отделните участници в трудовия процес. От чисто методологическа гледна точка данъчният клин обикновено се разглежда в голяма част от изследванията спрямо доходи, равни на средната работна заплата, или на база процент (дял) от средната работна заплата. Именно поради тази причина в настоящото изследване се прави анализ, който е базиран на оценка на данъчно-осигурителната тежест върху средните доходи в България за периода от 2007 до 2023 г.

Данните в Таблица 1 показват, че след 2010 г. размерът на данъчния клин нараства, като за периода 2010–2023 г. това нарастване е с около 2,4 п.п. и впечатление прави, че изменението в данъчната тежест всъщност е по-голямо за работодателите, отколкото за работниците.

Таблица 1. Тенденции в данъчно-осигурителната тежест върху трудовия доход за периода 2007–2023 г.

Година	Максимален осигурителен доход (лв.)	Средномесечна работна заплата (лв.)	Разход за работник (подоходен данък и социални/здравни осигурителни вноски) (лв.)	Средна данъчно-осигурителна ставка за работник (в %)	Разход за работодател за социални/здравни осигурителни вноски (лв.)	Средна данъчно-осигурителна ставка за работодател (в %)	Съвкупен разход за работодател (лв.)	Данъчен клин (в %)	Данъчен клин за работник (в %)	Данъчен клин за работодател (в %)	Данъчен клин за работник (в % от общия данъчен клин)	Данъчен клин за работодател (в % от общия данъчен клин)
2007	1400	431	91,59	21,25%	104,63	24,28%	535,63	36,63%	17,10%	19,53%	46,68%	53,32%
2008	2000	545	118,27	21,70%	112,82	20,70%	657,82	35,13%	17,98%	17,15%	51,18%	48,82%
2009	2000	609	132,15	21,70%	111,45	18,30%	720,45	33,81%	18,34%	15,47%	54,25%	45,75%
2010	2000	648	135,37	20,89%	111,46	17,20%	759,46	32,50%	17,82%	14,68%	54,84%	45,16%
2011	2000	686	148,24	21,61%	124,17	18,10%	810,17	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2012	2000	731	157,97	21,61%	132,31	18,10%	863,31	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2013	2200	775	167,48	21,61%	140,28	18,10%	915,28	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2014	2400	822	177,63	21,61%	148,78	18,10%	970,78	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2015	2600	878	189,74	21,61%	158,92	18,10%	1036,92	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2016	2600	948	204,86	21,61%	171,59	18,10%	1119,59	33,62%	18,30%	15,33%	54,42%	45,58%
2017	2600	1037	228,20	22,01%	193,50	18,66%	1230,50	34,27%	18,55%	15,73%	54,11%	45,89%
2018	2600	1146	256,73	22,40%	220,26	19,22%	1366,26	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%
2019	3000	1274	285,40	22,40%	244,86	19,22%	1518,86	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%
2020	3000	1387	310,72	22,40%	266,58	19,22%	1653,58	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%
2021	3000	1551	347,46	22,40%	298,10	19,22%	1849,10	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%
2022	3400	1761	394,50	22,40%	338,46	19,22%	2099,46	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%
2023	3400	1991	446,02	22,40%	382,67	19,22%	2373,67	34,91%	18,79%	16,12%	53,82%	46,18%

Източник: Изчисления на автора

Пояснение: данните за средномесечната работна заплата са взети от НОИ и НСИ. Максималният осигурителен доход за 2022 г. за първите три месеца от годината е 3000 г., а от април до декември 2022 г. – 3400 лв.

Въпреки споменатото, не трябва да се пропуска и друго важно обстоятелство, а именно, че ако се разгледа периодът на първите години на Глобалната финансова криза, то ще се установи, че тогава тенденцията е точно обратната и данъчно-осигурителната тежест върху работодателите намалява (за периода 2007–2009 г. вкл.) с около 4 п.п., докато работниците са допълнително обременени. Понижаването на осигурителната тежест върху работодателите през 2007 г. и 2008 г. на практика формира по-ниската данъчно-осигурителна тежест в края на анализирания период (2023 г.) спрямо годините на реформи в данъчната система на България и смяната на прогресивния с пропорционалния данък.

Сравнителни аспекти на данъчно-осигурителната тежест в рамките на страните–членки на Европейския съюз

През последните години оценката на тежестта върху трудовите доходи е сред водещите акценти на политиката на Европейския съюз. Все още на общоевропейско ниво трудно може да се говори за постигане на консенсус относно хармонизацията при приложимите подоходни данъци, вида на данъчното облагане, приложимите данъчни ставки, облекчения и т.н. Именно поради това се забелязва и в значителна степен диференциация между страните–членки, когато се проследява тежестта върху трудовите доходи. Европейската комисия оценява ежегодно с помощта на различни показатели, в т.ч. и разгледания вече данъчен клин, тежестта, която понася всеки един работник, като допълнително се дава възможност да се проследи тази тежест върху работниците с оглед техния семеен статус и при отчитане броя членове на семейството. В немалка част от страните–членки на ЕС законодателят е определил възможност за намаляване на данъчната тежест, когато приложимото законодателство касае семейни лица и още по-големи облекчения при наличие на определен брой деца. Това в определени случаи може да се разглежда не само като финансов стимул за данъкоплатците, но и като социален стимул в борбата с негативните демографски тенденции.

По данни на Европейската комисия (ЕК) за 2023 г. (*Приложение №1*) най-висока данъчно-осигурителна тежест върху трудовия доход, изчислена с помощта на данъчния клин и при допускане за работник, който е неженен/неомъжена и получаващ доход, равен на средното трудово възнаграждение, се наблюдава в Белгия, като данъчният клин е 52,7 %, следвана от Германия (47,9 %), Австрия (47,2 %), Франция (46,8 %), Италия (45,1 %) и др. Средната данъчно-осигурителна тежест в рамките на целия ЕС за 2023 г. е около 40,2 %, което е далеч по-високо

равнище спрямо това в САЩ (29,9 %) и Япония (33 %), а това може да се разглежда като негативен аспект в конкурентоспособността на европейските икономики. България е една от 11-те страни, характеризиращи се с данъчно-осигурителна тежест върху труда, която е по-ниска от средните нива за ЕС. Всъщност България се нарежда на четвърто място като страна с най-ниско бреме върху труда. Страната с най-ниска тежест върху труда е Кипър, като размерът на данъчния клин е 25,3 %, което се дължи предимно на ниското данъчно бреме, породено от твърде големия по размер необлагаем минимум на годишна база (19 500 €). С ниска данъчна и осигурителна тежест е също Малта (31,8 %), Полша (34,3 %), Ирландия (35,1 %) и Нидерландия (35,1 %), за които е важно да се отбележи, че към 2023 г. са сред страните с по-ниска безработица в рамките на ЕС. Дания също е страна, която попада в групата на страните с ниска данъчно-осигурителна тежест, въпреки че има силно прогресивен подоходен данък⁸, но далеч по-ниска е осигурителната тежест в страната.

В повечето от страните-членки на ЕС основна част от данъчно-осигурителната тежест се формира от осигурителните вноски за сметка на работодателите⁹. Подобно нещо се наблюдава и в България. В някои страни, като Германия, Нидерландия, Унгария и Малта, бремето условно може да се твърди, че е разпределено поравно между отделните компоненти на данъчно-осигурителната тежест. В твърде малко от страните в ЕС, а именно в Дания и Ирландия, тежестта е основно за сметка на подоходния данък, а в Хърватия, Полша и Словения – по-скоро за сметка на осигурителните вноски за сметка на работниците. Интересен е случаят в Литва, където до 2018 г. почти 60 % от данъчния клин се формира за сметка на осигурителните вноски на работодателите, но извършена реформа, както в данъчната система, така и в осигурителната система, прави така, че пропорционалният данък върху труда е заменен с прогресивен данък с по-висока ставка и същевременно почти цялата осигурителна тежест е прехвърлена от работодателите към работниците. Така от 2019 г. едва 4,6 % от данъчния клин вече е за сметка на осигурителните вноски върху работодателите.

Ако се сравнят данните за 2007 г. и 2023 г. по отношение на данъчно-осигурителната тежест върху труда по данните на ЕК, може да се установи тенденция, че страните, където през 2023 г. е налице по-

⁸ Дания е единствената държава в ЕС, в която постъпленията от личния подоходен данък формират над 50 % от общите данъчни приходи в страната (в т.ч. осигурителни вноски).

⁹ Ако условно данъчно-осигурителната тежест бъде декомпозирана на три отделни компонента: персонален данък (на централно, регионално и местно равнище) върху трудовия доход, осигуровки за сметка на работниците и осигуровки за сметка на работодателите.

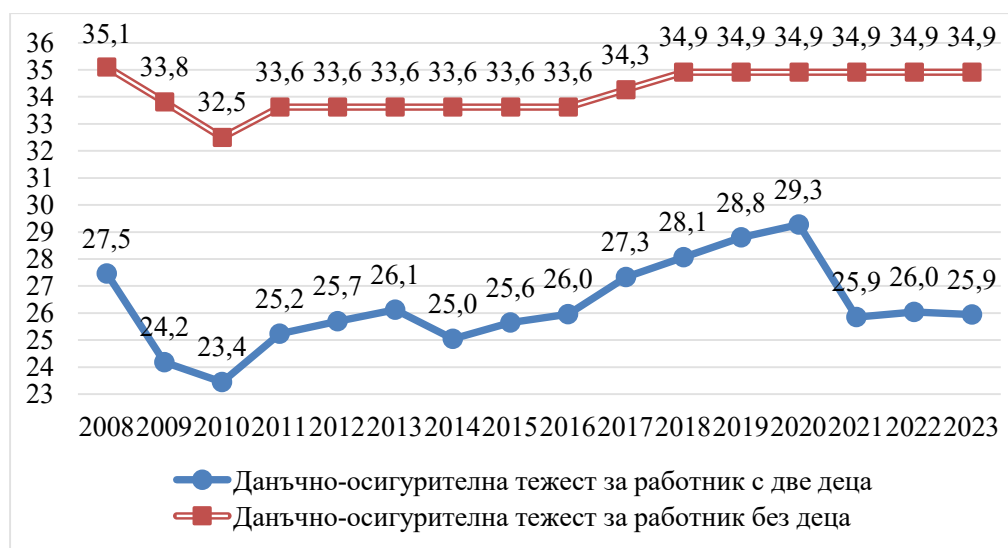
високо бреме върху трудовия доход, на практика за последните около 15 години (2007-2023 г.¹⁰) успяват да намалят това бреме с няколко процентни пункта (Белгия -2,8 п.п., Германия -3,9 п.п., Австрия -1,5 п.п., Франция -2,9 п.п.). По-осезаеми промени в бремето върху трудовите доходи се забелязва в Кипър, въпреки че това е страната с най-ниска данъчно-осигурителна тежест през 2023 г., то спрямо 2007 г. тежестта нараства с 13,4 п.п. (или повече от 100 %). Обратна тенденция се наблюдава в Унгария, където данъчният клин намалява от 54,5 % през 2007 г. на 41,2 % през 2023 г., или с около 13,4 п.п. На пръв поглед като основна причина за това се предполага, че е реформата в данъчната система и замяната на прогресивния с пропорционален данък с далеч по-ниска пределна данъчна ставка от 2011 г. и от 2016 г. Унгария, заедно с България, Румъния и Естония, са единствени страни-членки на ЕС, които към началото на 2024 г. продължават да прилагат пропорционално данъчно облагане на доходите от труд. По-задълбочен преглед на водената политика обаче показва, че данъчно-осигурителната тежест в Унгария намалява най-вече по линия на бремето, което се формира от осигурителните вноски за сметка на работодателите, а това е мотив за повишеното търсене на труд в страната (неслучайно и безработицата драстично е намаляла през последните 10 години). Бремето върху труда за разглеждания период расте в Португалия (+4,9 п.п.), Люксембург (+6,3 п.п.), Словакия (+3 п.п.), Испания (+1,2 п.п.), Естония (+0,3 п.п.), Ирландия (+7,1 п.п.) и Малта (+5 п.п.).

Включването на нормативно определени облекчения в анализа прави така, че за някои от страните-членки се наблюдават различия най-вече в данъчното облагане на трудовите доходи. Например в страни като Люксембург, Белгия, Германия, Франция, Ирландия, Малта, Португалия, Словакия, Чехия, Дания и Полша данъчно-осигурителното бреме върху трудовите доходи за 2023 г. за неомъжените/неженените работници е по-голямо с поне 3,5 п.п. спрямо бремето, което понасят членовете на семейства, в които поне един от двамата съпрузи работи и получава облагаеми доходи (Приложение №2). В Люксембург тази разлика е над 10 п.п., което се дължи на начина, по който се облагат семейните и несемейните в страната (отделни „класове“ данъкоплатци). В около 1/3 от страните-членки на ЕС, сред които и България, не се наблюдава раз-

¹⁰ През 2007 г. ЕК не предоставя данни за Хърватия, Румъния и България, тъй като това са последните три страни, които се присъединяват към ЕС от 2007 г. насам. За Румъния са налични данни от 2008 г., които показват постепенно намаляване на тежестта върху труда, а за Хърватия наличните данни са от 2013 г., когато страната се присъединява към ЕС, като през 2023 г. бремето върху труда е малко по-високо спрямо 2013 г.

лика в това време и причината е, че липсват облекчения за работниците, което да е свързано с техния семеен статус.

Анализът за данъчно-осигурителното бреме може да бъде допълнен с включване на ефектите от облекчения, които получават работниците, имащи деца (обикновено в непълнолетна възраст). Във всички страни-членки на ЕС, в т.ч. в България, законодателството предлага облекчения за работници, имащи деца, и обикновено облекчението е съобразено с броя на децата. Най-често аналитичните доклади обхващат семейни работници с две деца. Докато средната данъчно-осигурителна тежест за ЕС за 2023 г. за несемеен работник без деца е 40,2 %, средната данъчно-осигурителна тежест за ЕС за 2023 г. за семеен работник без деца (при който единият от членовете на семейството получава доход, равен на средната работна заплата в страната) е 37,7 %, то бремето средно за ЕС на семеен работник с две деца (при който единият от членовете на семейството получава доход, равен на средната работна заплата в страната) е 29,1 %. Очевидно е, че бремето намалява при последния разгледан случай с над 10 п.п. спрямо първия и с около 8–9 п.п. спрямо втория.

Фигура 5. Данъчно-осигурителна тежест в България с оглед брой на отглеждани деца (%)

Източник: European Commission, Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators, Tax and benefits indicators

В България бремето съобразно семейния статус е едно и също за работник, който е несемеен или семеен, и през 2023 г. е 34,9 %, но ако същият този работник има две деца, то бремето може да се намали до

25,9 %, или с 9 п.п. (Фигура 5). Тази разлика е налице най-вече през последните няколко бюджетни години (от 2021 до 2023 г.) предвид допълнителните облекчения, които са предвидени в Закона за държавния бюджет на Република България откъдето посочените в Закона за данъците върху доходите на физическите лица.

Ако бъде съпоставено бремето върху трудовите доходи на работниците с деца и тези без деца по страни в рамките на ЕС (Приложение №3), то ще се установи, че през 2023 г. най-голяма разлика се наблюдава в Словакия (-25,9 п.п.), Люксембург (-20 п.п.) и Полша (-18,5 п.п.). Всъщност това са и трите страни, в които работник с две деца понася най-ниска данъчно-осигурителна тежест. Сериозни облекчения се наблюдават още в Чехия, Литва, Ирландия, Австрия, Германия и Белгия. Финландия, Франция и Швеция са трите страни в ЕС, където работниците с две деца понасят най-високо бреме върху труда, но и в тези страни наличието на деца способства за намаляване на тежестта върху трудовите доходи с между 3,7 и 7,8 п.п. Средно за периода 2007–2023 г. бремето върху работниците с две деца в рамките на целия ЕС не се променя особено. Налице е по-скоро минимално понижение с около 1 п.п., като Литва, Полша, Унгария са сред страните, които в значителна степен са облекчили своите работници с оглед броя на техните деца.

Разгледаните по-горе случаи обхващат една малка част от изключенията, касаещи тежестта върху доходите от труд, но в същото време се явяват основа на теоретично-практическите анализи за ефектите от приложимите данъчни и осигурителни системи. Със сигурност редицата изключения, които се допускат за едни или други данъкоплатци, правят така, че подоходният данък върху труда да не отговаря изцяло на критерия за неутралност на данъчното облагане (Калчев, 2011). Акцентът тук е по-скоро върху самото данъчно облагане, а не толкова върху осигурителната тежест, тъй като именно при данъчното облагане се забелязва съществена разлика между отделните данъчни системи. Разбира се, наличието на максимални осигурителни тавани също е повод за дискусия относно неутралността при прилагането на осигурителната политика и тежестта, която поемат хората с по-ниски доходи и тези с по-високи доходи от труд. От друга страна, трябва да се има предвид, че подобни мерки целят постигането и на други (специфични) цели, които си поставя фискът, а именно – повишаване на събираемостта в приходната част на бюджета (в т.ч. борба със сенчестата икономика), или провеждане на определени индиректни (разходни) политики през данъчната система.

Заклучение

Страните–членки на ЕС се характеризират с определена степен на хетерогенност по отношение на провежданата данъчно-осигурителна политика, обременяваща труда като фактор на производство. Това, от една страна, се дължи на разликите в приоритетността (тежестта) на подходните данъци в националните данъчни системи, а от друга страна, на избрания подход за облагане на трудовите доходи (в т.ч. вида на данъчното облагане, приложимите пределни данъчни ставки, размер на необлагаемия доход и др.). Не без значение е и тежестта, която имат социалните/здравните осигурителни вноски. В повечето от страните работодателите понасят доста голяма част от данъчно-осигурителната тежест, което може да се разглежда като негативен аспект, свързан с търсенето на труд. В други страни силно прогресивният данък върху трудовите доходи, съчетан с допълнителните осигурителни вноски за сметка на работниците, може да доведат до възпиране на предлагането на труд. В ЕС липсва все още единна политика, отнасяща се до облагаемата единица (субекта на облагане). Провежданата фискална политика в част от страните е фокусирана върху отделния работник, без значение неговия семеен статус, докато в други страни има по-различен начин на облагане на работниците, когато са семейни и когато не са семейни. Положителното е, че във все повече страни в ЕС се прилагат мерки към намаляване на данъчно-осигурителната тежест (и най-вече в частта с приложимото данъчно облагане), когато работникът има определен брой деца. България е една от страните, които особено през последните няколко години насочва огромно внимание върху облекченията на работниците, имащи деца. Предприетите мерки буквално променят типа на облагането за част от работниците, като формират не малка по размер необлагаема част от техния доход.

Използвани източници

- Alesina, A. and Peroti, R. (1996). Fiscal adjustments in OECD Countries: Composition And Macroeconomic Effects. *National Bureau Of Economic Research Working Paper 5730*, Massachusetts Avenue, Cambridge.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5730/w5730.pdf.
- Aktaş, E. E. (2023). How Tax Wedge of Low and Upper-income Households Affects Income Distribution: Findings from OECD Countries. *Prague Economic Papers*, 32(3), 246-272.

- Angelov, A., Nikolova, V. (2021). The Impact of Tax Burden and Tax Structure on the Economic Growth of the Balkan Region. *Finance, Accounting and Business Analysis*, 3(1), 31-40.
- Catalano, M. and Pezzolla, E. (2015). The interaction between the labour tax wedge and structural reforms in Italy. *Revue de l'OFCE*, 141, 185-223. <https://doi.org/10.3917/reof.141.0185>.
- De Haan, J., Sturm, J. E., and Volkerink, B. (2003). How to Measure the Tax Burden on Labour at the Macro-level?. *CESifo Working Paper No. 963*.
- Deskari-Škrbić, M., Drezgić, S., and Šimović, H. (2018). Tax policy and labour market in Croatia: effects of tax wedge on employment. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 31(1), 1218-1227. DOI: 10.1080/1331677X.2018.1456359.
- Dolenc, P., and Laporšek, S. (2010). Tax wedge on labour and its effect on employment growth in the European Union. *Prague Economic Papers*, 4, 344-358.
- European Commission, Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators, Tax and benefits indicators. https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-research-and-databases/economic-databases_en.
- Gandullia, L., Iacobone, N., and Thomas, A. (2012). Modelling the tax burden on labour income in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa. *OECD Taxation Working Papers No. 14*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5k8x9b1sw437-en>.
- Giday, A., and Mádi, L. (2018). Tax Burden on Labour Income in the Visegrád Region. *Public Finance Quarterly*, 63(3), 376-401.
- Heady, C. (2003). The Taxing Wages Approach to Measuring the Tax Burden on Labour. *CESifo Working Paper, No. 967*.
- Jousten, A., Mansour, M., Suljagic, I. J., and Vellutini, C. 2022. Labor Taxation in the Western Balkan: Looking Back and Forward. *International Monetary Fund Working Paper WP/22/239*.
- Melguizo, A., and González-Páramo, J. M. (2013). Who bears labour taxes and social contributions? A meta-analysis approach. *SERIEs*, 4, 247-271. DOI 10.1007/s13209-012-0091-x.
- Ангелов, А. (2019). Социалното осигуряване като елемент на разходната политика на държавата. *Колективна монография „Икономиката на България и Европейския съюз в дигиталния свят“*, ИК-УНСС, с. 686-700.
- Брусарски, Р. (2012). Данъчно облагане на трудовия доход в България (1990–2008 г.). *Икономическа мисъл*, (4), 3-25.
- Ганчев, Г. (2005). Плоските данъци: Теория и практика. *Икономика и управление*, 1(3), 2-10.

- Гълъбов, Н. (2000). Разширяване обхвата на облагаемите доходи с индивидуален подоходен данък и намаляване на данъчната тежест. *Икономически изследвания*, (3), 92-113.
- Закон за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2007 г., В сила от 01.01.2007 г., посл. изм. ДВ. бр. 77 от 25 Септември 2007 г.
- Закон за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2023 г., В сила от 01.01.2023 г. Обн. ДВ. бр. 66 от 1 Август 2023 г.
- Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2007 г., В сила от 01.01.2007 г., посл. изм. ДВ. бр.98 от 27 Ноември 2007 г.
- Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2023 г., В сила от 01.01.2023 г., посл. изм. ДВ. бр.13 от 13 Февруари 2024 г.
- Закон за данъците върху доходите на физическите лица, В сила от 01.01.2007 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 106 от 22 Декември 2023 г.
- Закон за данък върху общия доход, Обн. ДВ. бр.132 от 6 Юни 1950 г., отм. с ДВ. бр. 118 от 10 Декември 1997 г.
- Закон за облагане на доходите на физическите лица, В сила от 1.01.1998 г.; отм. с ДВ. бр. 95 от 24 Ноември 2006 г.
- Калчев, Е. (2011). Данъчно облагане на труда в България. *Панорама на труда: списание за трудови и социални отношения*, (6), 43-56.
- Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране, Приета с ПМС № 235 от 20.10.1998 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г.
- Пенкова, Д. (2022). Влияние на максималния осигурителен доход върху доходното неравенство. *Индустриални отношения и обществено развитие*, (1), 15-39.
- Попова, Н. (2015). Изменения в облагането на трудовите доходи в страните от Европейския съюз през периода 1995-2014 г. *Икономически изследвания*, (2), 52-84.
- Стефанов, С. (2021). Потребност от промени в данъчната политика на България. *Годишен алманах на научните изследвания на докторанти*, Том XIV, Книга 17, Академично издателство „Ценов“, с. 217-233

Ангел Г. Ангелов е асистент, доктор по икономика в катедра „Финанси“ при Финансово-счетоводния факултет на УНСС. **Научни интереси:** публични финанси, данъчно облагане, фискална политика, социално осигуряване

ORCID ID: 0000-0002-8578-3934

Публикацията съдържа резултати от изследване, финансирано със средства от целева субсидия за НИД на УНСС по договор № НИД НИ - 13/2024/А.

ПРИЛОЖЕНИЕ №1

Данъчно-осигурителна тежест върху труда на несемеен работник без деца за периода 2007-2023 г.

Държава	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Δ[2023-2007]
Белгия	55,6	55,9	55,7	55,9	56,1	56,0	55,7	55,6	55,3	53,9	53,8	52,7	52,3	52,2	52,4	53,0	52,7	-2,8
Германия	51,8	51,3	50,8	49,0	49,7	49,7	49,3	49,3	49,4	49,5	49,5	49,5	49,3	48,8	48,1	48,3	47,9	-3,9
Австрия	48,8	49,0	47,9	48,2	48,5	48,8	49,2	49,4	49,6	47,3	47,4	47,6	47,9	47,5	47,8	46,9	47,2	-1,5
Франция	49,7	49,8	49,8	49,9	50,0	50,1	48,8	48,4	48,5	48,0	47,4	47,4	47,2	46,5	46,9	47,0	46,8	-2,9
Италия	46,4	46,6	46,8	47,2	47,6	47,7	47,8	47,8	47,8	47,8	47,7	47,7	47,9	46,9	45,4	45,0	45,1	-1,3
Финландия	43,9	43,8	42,5	42,3	42,3	42,5	43,1	43,6	43,5	44,1	43,0	42,6	42,2	41,8	43,1	43,1	43,5	-0,3
Словения	43,3	42,9	42,2	42,5	42,6	42,5	42,4	42,5	42,6	42,7	42,9	43,2	43,5	43,1	43,5	42,9	43,3	0,0
Португалия	37,3	36,9	36,5	37,1	38,0	37,6	41,4	41,1	42,1	41,5	41,4	40,9	41,4	41,5	42,0	42,1	42,3	4,9
Швеция	45,3	44,8	43,2	42,8	42,8	42,9	43,0	42,5	42,6	42,8	42,9	43,0	42,6	42,7	42,5	42,4	42,1	-3,2
Словакия	38,6	39,0	37,9	38,1	39,0	39,8	41,3	41,4	41,5	41,7	41,7	41,9	41,9	41,3	41,5	41,5	41,6	3,0
Люксембург	35,0	34,7	34,9	35,3	37,3	37,1	38,2	38,6	39,5	39,6	37,8	38,2	38,5	39,5	39,8	39,9	41,3	6,3
Унгария	54,5	54,1	53,1	46,6	49,5	49,5	49,0	49,0	49,0	48,2	46,2	45,0	44,6	43,6	43,2	41,2	41,2	-13,4
Латвия	42,2	41,3	40,9	44,0	44,2	44,3	43,7	43,0	42,5	42,5	42,7	42,6	42,5	42,3	40,5	40,4	41,1	-1,2
Хърватия							39,0	40,1	38,9	39,2	39,2	39,8	39,8	39,7	38,7	39,4	40,3	
Испания	39,0	38,0	38,3	39,7	40,0	40,6	40,7	40,7	39,4	39,4	39,3	39,4	39,4	39,0	39,5	39,6	40,2	1,2
Чехия	42,9	43,4	42,0	42,1	42,6	42,5	42,5	42,6	42,8	43,0	43,4	43,7	44,0	44,1	40,0	39,9	40,2	-2,7
ЕС-27	40,9	41,5	41,1	41,0	41,6	41,8	41,8	40,9	41,5	41,4	40,3	40,2	40,2	40,1	39,9	40,0	40,2	-0,7
Естония	39,0	38,4	39,2	40,1	40,3	40,4	39,9	40,0	39,0	39,0	39,0	36,2	37,0	37,3	38,2	39,1	39,4	0,3
Литва	43,0	41,6	40,7	40,6	40,7	40,9	41,1	41,0	41,2	41,3	41,1	40,7	37,7	37,1	37,6	38,4	38,9	-4,1
Гърция	42,0	41,4	41,2	40,0	42,9	42,8	41,1	40,2	38,8	40,0	40,2	40,4	40,4	38,9	37,4	38,0	38,5	-3,5
Румъния		42,4	44,4	44,6	44,5	44,5	42,0	42,1	39,3	39,3	39,5	38,3	38,3	38,3	38,3	38,3	38,3	
Дания	38,8	38,6	37,2	35,9	36,1	36,2	35,8	35,6	35,9	35,9	35,8	35,7	35,9	35,8	35,9	36,3	36,4	-2,4
Нидерландия	38,7	39,2	38,0	38,1	38,0	38,6	40,6	39,0	37,0	37,2	37,4	37,8	36,9	36,1	35,0	35,8	35,1	-3,5

Ирландия	28,1	28,2	29,8	30,9	32,6	33,0	33,9	34,0	33,2	32,7	32,6	32,9	34,8	35,2	35,9	35,6	35,1	7,1
България		35,1	33,8	32,5	33,6	33,6	33,6	33,6	33,6	33,6	34,3	34,9	34,9	34,9	34,9	34,9	34,9	
Полша	38,2	34,7	34,1	34,2	34,3	35,5	35,6	35,7	35,7	35,6	35,7	35,8	35,6	34,9	34,9	33,8	34,3	-3,9
Малта	26,8	26,5	26,2	26,4	27,4	28,6	29,5	29,0	29,3	29,8	30,1	30,5	30,7	31,0	30,8	31,5	31,8	5,0
Кипър	11,9							17,3			17,3	17,8	18,9	21,5	23,4	24,6	25,3	13,4

Източник: European Commission, Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators, Tax and benefits indicators

ПРИЛОЖЕНИЕ №2

Данъчно-осигурителна тежест върху труда на семеен работник (с един работещ член на семейството) без деца за периода 2007-2023 г.

Държава	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023 [семеен работник –несемеен работник]
Австрия	48,0	48,3	47,2	47,4	48,5	48,8	49,2	49,4	49,6	47,3	47,4	47,6	47,9	47,5	47,8	46,2	47,0	-0,2
Белгия	48,8	49,2	48,9	49,3	49,5	49,4	48,9	48,8	48,5	46,8	46,7	45,7	44,9	44,8	45,1	45,8	45,5	-7,2
Финландия	43,9	43,8	42,5	42,3	42,3	42,5	43,1	43,6	43,5	44,1	43,0	42,6	42,2	41,8	43,1	43,1	43,5	0,0
Италия	44,4	44,7	44,9	45,3	45,8	45,9	46,1	46,1	46,1	46,1	46,0	46,0	46,2	45,3	43,8	43,3	43,5	-1,6
Швеция	45,3	44,8	43,2	42,8	42,8	42,9	43,0	42,5	42,6	42,8	42,9	43,0	42,6	42,7	42,5	42,4	42,1	0,0
Франция	46,9	46,8	47,1	47,2	47,3	47,5	44,8	44,1	43,6	43,0	42,4	42,4	42,1	41,9	42,1	42,2	42,0	-4,8
Германия	43,9	43,4	42,8	42,2	43,0	43,0	42,5	42,5	42,7	42,7	42,8	42,7	42,5	42,1	41,8	41,8	41,6	-6,2
Унгария	54,5	54,1	53,1	46,6	49,5	49,5	49,0	49,0	49,0	48,2	46,2	45,0	44,6	43,6	43,2	41,2	41,2	0,0
Латвия	42,2	41,3	40,9	44,0	44,2	44,3	43,7	43,0	42,5	42,5	42,7	42,6	42,5	42,3	40,5	40,4	41,1	0,0
Словения	40,2	39,7	39,1	39,4	39,5	39,3	39,2	39,3	39,4	39,6	39,9	40,3	40,7	40,6	41,1	40,5	41,1	-2,3
Гърция	43,0	42,4	42,0	40,9	43,7	43,7	42,5	41,6	39,6	40,8	41,0	41,2	41,2	39,9	38,3	39,0	39,6	1,1
Литва	43,0	41,6	40,7	40,6	40,7	40,9	41,1	41,0	41,2	41,3	41,1	40,7	37,7	37,1	37,6	38,4	38,9	0,0
Португалия	32,7	32,5	32,2	32,6	32,7	33,0	35,1	35,0	37,0	37,1	37,1	37,4	37,8	37,9	38,3	38,8	38,8	-3,5
Румъния		41,9	44,0	44,3	44,2	44,3	41,7	41,9	39,2	39,2	39,5	38,3	38,3	38,3	38,3	38,3	38,3	0,0
Естония	36,2	35,7	36,3	37,3	37,7	38,0	37,6	37,8	36,9	36,8	36,9	34,1	35,1	35,4	36,4	37,5	37,9	-1,5
Испания	36,0	35,1	35,4	36,9	37,1	37,6	37,6	37,7	36,6	36,6	36,5	36,7	36,7	36,2	36,8	37,1	37,8	-2,4
Словакия	32,9	33,6	31,4	31,8	33,6	34,4	36,0	36,3	36,5	36,8	37,0	37,4	37,5	36,9	37,3	37,5	37,7	-3,9
ЕС-27	37,9	38,4	38,1	38,0	38,7	38,9	38,8	38,0	38,5	38,4	37,5	37,4	37,5	37,4	37,3	37,4	37,7	-2,5
Хърватия							35,0	36,2	34,9	35,1	33,8	34,6	34,8	34,8	34,8	35,9	37,1	-3,2
Чехия	41,6	36,7	35,3	35,7	36,4	36,4	36,3	36,7	37,0	37,5	38,2	38,9	39,4	39,7	35,9	36,0	36,6	-3,6

Нидерландия	34,3	34,8	34,2	34,6	34,9	35,7	38,1	36,6	34,8	35,4	35,8	36,4	35,8	35,3	34,4	35,5	35,1	0,0
България		35,1	33,8	32,5	33,6	33,6	33,6	33,6	33,6	33,6	34,3	34,9	34,9	34,9	34,9	34,9	34,9	0,0
Дания	33,6	33,4	32,8	31,4	31,7	31,8	31,5	31,3	31,6	31,6	31,5	28,7	29,1	29,1	29,3	32,6	32,8	-3,6
Полша	36,6	33,2	32,7	32,9	33,1	34,3	34,4	34,6	34,7	34,6	34,7	34,9	34,8	34,2	34,2	29,7	30,7	-3,6
Люксембург	25,9	25,6	26,2	26,4	28,1	27,7	28,3	28,5	29,3	29,3	28,1	28,3	28,4	29,0	29,3	29,3	30,5	-10,8
Ирландия	21,0	21,0	23,4	24,4	24,9	25,5	26,4	26,7	26,1	25,7	25,7	26,3	28,9	29,4	30,3	30,2	29,8	-5,4
Малта	23,0	22,4	22,0	22,0	22,5	23,3	24,0	23,9	24,3	24,4	24,8	25,4	26,0	26,4	25,8	27,0	27,4	-4,3
Кипър	11,9							17,3			17,3	17,8	18,9	21,5	23,4	24,6	25,3	0,0

Източник: European Commission, Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators, Tax and benefits indicators

ПРИЛОЖЕНИЕ №3

Данъчно-осигурителна тежест върху труда на семеен работник (с един работещ член на семейството) с две деца за периода 2007-2023 г.

Държава	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Δ[2023-2007]	2023 [работник с 2 деца – несемеен работник]	2023 [работник с 2 деца – семеен работник]
Финландия	38,2	38,4	37,2	37,0	37,2	37,3	38,1	38,6	38,9	39,6	38,5	38,2	37,9	37,6	39,1	38,9	39,8	1,7	-3,7	-3,7
Франция	42,5	42,5	42,7	42,9	43,0	43,1	41,1	40,5	40,5	40,0	39,4	39,3	38,6	37,5	39,0	39,2	39,1	-3,4	-7,8	-3,0
Швеция	39,4	39,2	37,7	37,2	37,4	37,6	37,9	37,4	37,7	38,0	38,2	37,7	37,3	37,4	37,4	37,5	37,4	-2,0	-4,7	-4,7
Белгия	40,3	40,6	40,4	41,2	41,4	41,3	40,7	40,6	40,3	38,5	38,4	37,4	36,6	36,4	36,5	37,6	37,3	-3,0	-15,4	-8,2
Гърция	42,3	41,7	41,4	40,3	43,4	43,3	40,3	39,5	37,3	38,1	38,3	37,1	37,2	35,5	34,1	36,4	37,1	-5,2	-1,4	-2,5
Испания	32,9	32,0	32,4	34,0	34,3	34,7	34,8	34,9	33,7	33,7	33,7	33,9	34,0	33,4	34,2	34,6	35,5	2,6	-4,7	-2,3
Италия	35,7	36,6	36,9	37,8	38,5	38,8	38,4	38,5	38,6	38,6	38,4	38,6	39,0	37,3	35,8	33,4	33,2	-2,6	-11,9	-10,3
Германия	35,5	35,1	33,5	32,6	33,8	34,0	33,6	33,8	34,0	34,1	34,3	34,3	34,2	32,5	32,8	33,7	33,1	-2,4	-14,8	-8,6
Австрия	37,7	38,2	36,0	36,4	37,3	37,9	38,6	38,9	39,2	36,8	37,0	37,3	33,7	32,2	34,1	30,5	32,8	-4,9	-14,4	-14,2
Португалия	27,7	26,3	25,4	26,3	27,3	27,9	30,2	29,8	30,7	28,2	28,8	29,3	30,1	30,3	31,1	31,9	32,3	4,6	-10,0	-6,5
Унгария	44,0	43,9	43,2	36,7	33,0	34,2	34,2	34,8	35,3	33,8	31,4	30,2	30,1	30,2	30,6	29,9	31,3	-12,8	-9,9	-9,9
Румъния		37,9	37,0	37,7	38,4	40,6	35,8	36,5	28,7	29,7	35,1	34,3	34,7	32,3	30,3	30,3	31,1		-7,2	-7,2
Латвия	34,4	33,0	32,5	34,8	35,0	35,4	35,1	31,9	31,4	31,5	32,6	32,6	32,2	32,1	31,4	28,7	30,6	-3,8	-10,5	-10,5
Естония	29,5	26,8	29,8	31,0	31,8	32,4	32,4	32,9	28,6	28,5	29,0	26,1	27,1	27,6	29,1	30,8	29,9	0,5	-9,4	-7,9
Словения	24,5	23,1	22,1	22,9	23,2	23,2	23,2	23,5	23,6	23,9	24,4	25,1	25,8	28,5	29,3	29,1	29,5	5,0	-13,8	-11,5
ЕС-27	30,2	30,9	30,3	30,4	31,3	31,8	31,5	30,8	31,0	30,2	29,6	29,5	29,5	29,0	29,0	29,1	29,1	-1,1	-11,1	-8,6
Нидерландия	29,6	30,3	29,7	30,8	31,1	32,1	34,5	33,0	31,4	31,9	32,2	32,7	31,9	29,7	28,9	30,1	28,3	-1,2	-6,8	-6,8
Хърватия							25,7	27,0	27,1	27,2	27,3	27,6	27,3	27,4	27,6	27,9	28,3		-12,0	-8,8
Дания	27,2	27,0	26,4	24,9	25,3	25,5	25,1	24,9	25,3	25,2	25,2	22,6	23,0	23,1	23,5	27,0	27,2	0,0	-9,2	-5,6

България		27,5	24,2	23,4	25,2	25,7	26,1	25,0	25,6	26,0	27,3	28,1	28,8	29,3	25,9	26,0	25,9		-9,0	-9,0
Литва	37,9	37,3	35,0	34,7	35,0	35,5	36,0	35,6	36,1	37,8	35,7	33,3	26,9	20,7	23,4	24,7	25,2	-12,7	-13,7	-13,7
Чехия	21,3	20,8	20,7	21,2	26,8	26,2	26,1	26,7	26,8	25,2	25,9	25,5	26,7	27,2	22,1	22,9	23,5	2,2	-16,7	-13,1
Малта	17,8	16,7	16,6	17,3	19,1	20,2	20,2	19,9	20,4	20,6	21,2	21,9	22,7	23,3	21,0	21,9	21,9	4,1	-9,9	-5,5
Ирландия	10,9	10,8	12,9	14,7	15,9	16,6	18,2	18,5	17,7	16,9	16,9	17,6	20,6	21,1	22,4	22,4	21,8	10,9	-13,3	-7,9
Кипър	8,4							12,8			12,9	13,6	14,7	17,3	19,4	21,0	21,4	13,0	-3,9	-3,9
Люксембург	10,9	11,2	12,4	12,9	15,1	15,1	16,0	16,5	17,5	17,7	16,6	17,1	17,4	18,6	19,0	19,5	21,4	10,4	-20,0	-9,2
Полша	32,4	28,4	28,4	28,4	28,4	29,6	29,9	30,3	30,6	14,4	10,8	15,1	17,4	15,1	15,3	13,0	15,8	-16,5	-18,5	-14,9
Словакия	24,6	26,0	23,0	23,5	25,5	26,4	28,2	28,6	29,0	29,5	30,0	30,7	31,0	30,4	30,0	26,5	15,7	-8,9	-25,9	-22,0

Източник: European Commission, Economic and Financial Affairs, Economic databases and indicators, Tax and benefits indicators

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXVII книга 2 - 2024

Маркетинг стратегия на обществена библиотека

Данъчно-осигурителна тежест върху труда в България и Европейския съюз

Икономическо възстановяване и кризисни въздействия върху данъчната основа в България

Зависимост между основни социално-демографски характеристики на населението и размера на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане

Решения и перспективи за гарантиране на енергийната сигурност

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Проф. д-р Тодор Кръстевич
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрей Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман”, Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет „Валахия”, Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дунка – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климух – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: д-р Росица Проданова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVII, КНИГА 2 – 2024

СЪДЪРЖАНИЕ

Любомир Любенов

Маркетинг стратегия на обществена библиотека /3

Ангел Ангелов

Данъчно-осигурителна тежест върху труда в България и Европейския съюз /23

Петко Ангелов

Икономическо възстановяване и кризисни въздействия върху данъчната основа в България /51

Константин Колев, Мая Цоклинова

Зависимост между основни социално-демографски характеристики на населението и размера на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане /65

Мирослав Димитров, Анатоли Андреев

Решения и перспективи за гарантиране на енергийната сигурност /80